

ЗАТВЕРДЖЕНО
Методичною радою
університету
від 31.08.2023
(протокол №1)

Силабус
навчальної дисципліни
Історична географія
2023-2024 навчальний рік

Освітня програма. «Історія»
Спеціальність. 032 Історія та археологія
Галузь знань. 03 Гуманітарні науки
Рівень вищої освіти. Перший

Викладач (і)	Юрій ФЕДОРИК
Посилання на сайт	https://bdpu.org.ua/faculties/gef/structure-gef/kaf-istor/composition-kaf-istor/fedorik/
Контактний тел.	0999058168
Е-mail викладача:	jurij83fedoryk@gmail.com
Графік консультацій	в online режимі з використанням дистанційних технологій

Обсяг курсу на поточний навчальний рік:

Кількість кредитів/ годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	звітність
3/90	16	14	60	залік

Семестр: весінній.

Мова навчання: українська.

Ключові слова: топографія, ландшафт в контексті історичних процесів, територія та географічні об'єкти в історичному розвитку, картографія у вивченні історії, міграція населення в історичному контексті, економічна географія в історичній ретроспективі, історико-етнографічні регіони, політичні кордони, поселення, віросповідання, історико-адміністративні кордони.

Мета та предмет курсу: розкрити основні положення дисципліни та охарактеризувати географію кожної окремої історичної епохи на українських землях; розвивати в здобувачів картографічні навички та виховувати толерантне ставлення до історичних процесів та етно-регіонального різнобарв'я України. Предмет курсу полягає в дослідженні взаємозв'язків між українським культурним, соціально-економічним та політичним простором та історичними процесами.

Компетентності та програмні результати навчання:

Спеціальні:

СК 6. Здатність використовувати релевантні методи опрацювання історичних та археологічних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін, а також сучасні інформаційні технології для обробки історичних

даних. **СК 8.** Здатність використовувати у фаховій діяльності знання гуманітарних та соціальних наук, вміння аналізувати, оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні й соціальні події та явища.

Результатами навчання є:

ПРН 1. Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему. **ПРН 2.** Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності. **ПРН 3.** Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел. **ПРН 4.** Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі. **ПРН 5.** Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами. **ПРН 6.** Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії. **ПРН 7.** Розуміти і виявляти відмінності в історіописанні, поглядах на минуле представників різних епох та у різних контекстах. **ПРН 8.** Брати участь у плануванні та виконанні наукових досліджень у сфері історії, презентувати результати досліджень, аргументувати висновки. **ПРН 9.** Мати навички організації практичного вирішення питань історичної пам'яті та охорони матеріальної й нематеріальної культурної спадщини України. **ПРН 10.** Застосовувати сучасні методики у процесі популяризації історії та археології, а також здійсненні різних видів педагогічної діяльності. **ПРН 11.** Здійснювати аналіз ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов. **ПРН 12.** Здійснювати комунікацію з професійних питань з представниками наукових, громадських, релігійних і національно-культурних організацій і спільнот. **ПРН 13.** Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей. **ПРН 14.** Вміти акумулювати та поширювати кращий досвід професійної діяльності, інтегрувати досягнення інших наук для вирішення актуальних проблем історії та археології.

Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Історична географія як наукова дисципліна

Тема 1. Вступ до курсу «Історична географія»

Тема 2. Теоретико-методологічні засади та методи історичної географії

Тема 3. Історико-географічні основи політичної географії світу

Змістовний модуль 2. Фізична географія України.

Тема 4. Фізична географія України.

Змістовний модуль 3. Районування українських земель.

Тема 5. Історико-географічне районування території України.

Тема 6. Історико-етнографічне районування території України.

Змістовний модуль 4. Формування території України.

Тема 7. Формування території України до XIV ст.

Тема 8. Формування території України в XV – XX ст.

Змістовний модуль 5. Економічна та соціальна географія України в історичній ретроспективі.

Тема 9. Розвиток сільського господарства на українських землях.

Тема 10. Розвиток промисловості на українських землях.

Тема 11. Економічні взаємозв'язки українських земель з іншими територіями.

Змістовний модуль 6. Етнічна географія України.

Тема 12. Етнічна географія України.

Методи навчання: За джерелами передачі й характером сприйняття інформації. Словесні: пояснення, розповідь, лекція, бесіда. За основними дидактичними завданнями, які необхідно вирішувати на конкретному етапі навчання: методи оволодіння знаннями, формування умінь і навичок, застосування отриманих знань, умінь і навичок. За характером пізнавальної діяльності: пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, проблемного викладу, частково-пошукові, дослідницькі.

Методи стимулювання навчальної діяльності: метод навчальної дискусії, обговорення будь-якого питання навчального матеріалу; метод створення ситуації новизни навчального матеріалу; метод опори на життєвий досвід здобувачів.

Методи контролю і самоконтролю у навчанні. Методи навчання: виконавчий; репродуктивний, продуктивно-практичний; частково-пошуковий; пошуковий.

Політика курсу (особливості проведення навчальних занять): Вивчення навчальної дисципліни передбачає підготовку до семінарських занять, опрацювання основної та додаткової літератури, виконання завдань передбачених навчальним планом. Студенти зобов'язані дотримуватися дедлайнів визначених для виконання усіх видів письмових робіт з курсу. Відвідання занять є складовою навчального процесу. Передбачається, що студенти відвідають в повному обсязі лекції і практичні заняття. Студенти інформують викладача про неможливість відвідати заняття. Академічна доброчесність: передбачається, що при підготовці до практичних занять, роботі з джерелами інформації, будуть дотримуватися всіх видів академічної доброчесності та наукової етики.

Технічне й програмне забезпечення/обладнання, наочність: вивчення курсу не передбачає використання програмного забезпечення, крім загально вживаних операційних систем та програм.

Система оцінювання та вимоги: оцінювання знань студентів з навчальної дисципліни здійснюється шляхом проведення заходів, які включають поточний контроль: відбувається за результатами виконання самостійних робіт (опрацювання літератури та першоджерел, конспектування першоджерел, написання рефератів та есе, складання презентацій тощо) та підсумкового контролю в формі екзамену наприкінці семестру з урахуванням відвідування занять, виступів на семінарських заняттях, якості самостійної навчальної роботи. Рівень навчальних досягнень студентів оцінюється за 100-бальною шкалою.

Поточне оцінювання та тестування												С/р	Сума
З/м 1			З/м 2	З/м 3		З/м 4		З/м 5			З/м 6		
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12		
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	5	5	50	100

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою		Оцінка шкалою ЄКТС
	Для підсумкового семестрового контролю, що включає екзамен, курсову роботу, практику	Для підсумкового семестрового контролю, що включає залік	Для всіх видів підсумкового контролю
90-100	відмінно	зараховано	A (відмінно)
65-89	добре		BC (добре)
50-64	задовільно		DE (задовільно)
35-49	незадовільно	не зараховано	FX (незадовільно) з можливістю повторного складання
1-34	незадовільно		F (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Список рекомендованих джерел

Основні

1. Анучин В.А. Географический фактор в развитии общества / В.А. Анучин. – М., 1982.
2. Атлас України і сумежних країв / За ред. В. Кубійовича. – Львів, 1937.
3. Географічна енциклопедія України. – Т.1. – К., 1989. – С. 44–48, 247.
4. Дністрянський М.С. Кордони України. Територіально-адміністративний устрій / М.С. Дністрянський. – Львів: Світ, 1992. – С.36–53.
5. Дністрянський М. Україна в політико-географічному вимірі / М.С. Дністрянський. – Львів, 2000.
6. Дністрянський М. Етнополітична географія України: проблеми теорії, методології, практики / М.С. Дністрянський. – Львів, 2006.
7. Дністрянський М. Вступ до історичної географії України: Цикл лекцій / М.С. Дністрянський. – Львів, 2007. – 44 с.
8. Жекулин В.С. Историческая география: предмет и методы / В.С. Жекулин. – Л., 1981. – 223 с.

9. Жупанський Я. Географічні відомості і географія в Україні в давні часи / Я. Жупанський. – Чернівці, 1992.
10. Жупанський Я. Історія географії в Україні / Я. Жупанський. – К., 2006.
11. Заставний Ф. Географія України / Ф. Заставний. – Львів, 1990.
12. Рудницький С. Про становище історичної географії в системі сучасного землезнання / С. Рудницький. – Лейпциг, 1925.
13. Сергійчук В. Етнічні межі та державний кордон України / В. Сергійчук. – К., 2000.
14. Сосса Р. Історія картографування території України. Від найдавніших часів до 1920 р. Короткий нарис / Р. Сосса. – К., 2000.
15. Сосса Р. Історія картографування території України / Р. Сосса. – К., 2007.
16. Стельмах Г. Історичний розвиток сільських поселень на Україні / Г. Стельмах. – К., 1964.
17. Україна на стародавніх картах. – Львів, 2004.
18. Шаблій О. Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії / О. Шаблій. – Львів, 2001.
19. Янко М. Топонімічний словник-довідник Української РСР / М. Янко. – К., 1973.
20. Яцунский В. Историческая география. История ее возникновения и развития в в XIV – XVII вв. / В. Яцунский. – М., 1955.

Допоміжна

1. Багалій Д. Історія Слобідської України / Д. Багалій. – Харків, 1918.
2. Балабушевич Т.А. Територіальні межі правобережних полків (друга половина XVI – початок XVIII ст.) / Т.А. Балабушевич // Проблеми історичної географії України.: Зб. наук. праць. – К.: Наукова думка, 1991. – С. 23–32.
3. Боплан Гійом. Опис України // Жовтень. – 1981. – №4.
4. Брайчевський М. Біля джерела слов'янської державності / М. Брайчевський. – К., 1964.
5. Голубуцький В.В. Запорозьке козацтво / В.В. Голобуцький. – К.: Вища школа, 1994.
6. Грабовецький В.В. Західноукраїнські землі в період народно-визвольної війни 1648–1654 рр. – К., 1972.
7. Грабовецький В.В. Гуцульщина XV – XIX ст.: Історичний нарис / В.В. Грабовецький. – Львів: Вища школа, 1982. – С. 55–64, 92–102.
8. Грушевський М.С. Ілюстрована історія України / М.С. Грушевський. – Львів: Світ, 1991. – Ч. III–V.
9. Гуржій О.І. До питання про кількість та етнічний склад населення України в другій половині XVII ст. / О.І. Гуржій // УІЖ. – 1993. – № 4–6. – С. 43–49.
10. Заставний Ф. Демографічні втрати України. Голодомори, війни, еміграції / Ф. Заставний. – Львів, 2003.
11. Ковальчук І. Історико-географічний аналіз і синтез: суть, завдання, проблеми, перспективи / І. Ковальчук // Історичне картознавство України. Збірник наукових праць. – Львів, 2003.

12. Козловський А. Встановлення українсько-польського кордону (1941 – 1951 рр.) / А. Козловський. – Львів, 1998.
13. Компан О. Міста України в другій половині XVII ст. / О. Компан. – К., 1963.
14. Копчак В.П., Копчак С.И. Население Закарпатья за 100 лет (1870 – 1970 рр.) / В.П. Копчак, С.И. Копчак. – Львов, 1977.
15. Кордуба М. Що кажуть нам назви осель? / М. Кордуба. – Львів, 1938.
16. Крикун Н. Административно-территориальное устройство Правобережной Украины в XV – XVIII вв. / Н. Крикун. – К., 1992.
17. Крип'якевич І. Адміністративний устрій України 1648–1654 рр. / І. Крип'якевич // Історичні джерела та їх використання. – К., 1966. – С. 123–127.
18. Крип'якевич І. Історія України / І. Крип'якевич. – Львів: Світ, 1990.
19. Крип'якевич І., Гнатович Б., Стефанів З. Історія українського війська (від княжих часів до 20-х рр. ХХ ст.) / І. Крип'якевич, Б. Гнатович, З. Стефанів. – 4-те вид. змін. і доп. – Львів: Світ, 1992.
20. Круль В. Ретроспективна географія поселень Західної України / В. Круль. – Чернівці, 2004.
21. Круль В. Історична географія Західної України: конспект лекцій / В. Круль. – Чернівці, 1999.
22. Лаврів П. Історія Південно-Східної України / П. Лаврів. – Львів, 1992.
23. Лящук Б. Географічні назви Українських Карпат і прилеглих територій / Б. Лящук. – К., 1993.
24. Мазурок О. Города западноукраинских земель эпохи империализма / О. Мазурок. – Львов, 1990.
25. Рудницький С. Огляд національної території України / С. Рудницький. – Берлін, 1923.
26. Рудницький С. Основи земле знання України / С. Рудницький. – Т.2. Антропогеографія. – Ужгород, 1926.
27. Сіреджук П. Першовитоки. Нариси історії заселення Заліщанщини від найдавніших часів до наших днів / П. Сіреджук. – К., 1994.
28. Худаш М., Демчик М. Походження українських карпатських і прикарпатських назв населених пунктів / М. Худаш, М. Демчик. – К., 1991.
29. Шаблій О. Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії / О. Шаблій. – Львів, 2001.
30. Яворницький Д. Історія запорізьких козаків / Д. Яворницький. – В 3-х т. – К., 1990.

Інформаційні ресурси

1. Енциклопедія сучасної України. - http://esu.com.ua/search_articles.php?id=12780
2. Географ, історична географія - <http://www.geograf.com.ua/historical-geography-books>
3. Фізична географія - <http://www.geograf.com.ua/physical>
4. Історична географія, посібник - http://chtyvo.org.ua/authors/Teslenko_Ihor/Istorychna_heohrafiia_Ukrainy_metodychni_rekomendatsii_ta_prohrama_kursu/

5. Інститут історії України, історична географія -
http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?Z21ID=&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21STR=Geografija_istorychna